

on vahvasti sidoksissa hallitsijaan tai valtioon. Vähemmistö taas korostaa varhaiskristilliseen tapaan yksilöllistä askeesia ja maailmasta vetäytymistä. Luvun lopussa viitataan lyhyesti naisten merkittävään rooliin luostarielämässä, mutta siitä ei kerrota enempää. Neuvosto aika ja nyky-Venäjän tilanne sivuutetaan kokonaan.

Kilvoitteluteeman käsittely jatkuu luvussa kahdeksan. Otsikon "Spiritualität und Religiosität" alla Bremer tarkastelee Jeesuksen rukouksena tunnettua meditaatiomenetelmää ja sen "käsikirjaa", Filokalia, ikoneihin liittyvää hurskaudenharjoitusta, nykypäivän uskonnollisuutta sekä uskonnon ja identiteetin suhdetta. Ensiksi mainittu esitellään lyhyesti ja teoreettisesti. Muissa painopiste on arjen uskonnollisuuden kuvauksessa, joka tosin pelkistyy paljolti kansallisen identiteetin etsinnäksi.

Yhdeksännessä luvussa esitellään venäläisen ortodoksisuuden – ei siis kirkon – suhtautumista Länsi-Euroopasta tulleisiin vaikutteisiin. Bremer painottaa oikeutetusti, että venäläinen ortodoksisuus on koko olemassaolonsa ajan ollut tekemisissä lännen kanssa, mutta kiinnittää päähuomion poliittis-ideologisiin seikkoihin. Henkisiä ja kulttuurivaikutteita hän käsittelee melko vähän. Kuin ohimennen hän myös muistuttaa, että venäläiset tutustuivat länteen laajamittaisesti vasta 1700–1800-lukujen taitteen jälkeen.

Teoksen viimeisessä luvussa kerrotaan lyhyesti virallisesta ortodoksisuudesta – neuvosto aikana ideologiasta – poikkeavan ajattelun päälinjat. Vanhauskoisuuden kohdalla Bremer on hiukan ristiriitainen. Aluksi hän esittelee perinteiseen tapaan vanhauskoisuuden syntyneen (1600-luvun puolivälin jälkeen) ikään kuin yhtenäisenä ja vahvasti uskonnollisesti motivoituneena liikkeenä. Myöhemmin hän toteaa, ettei ollut vanhauskoista liikettä, vaan lukuisia, toisinaan vuorovaikutuksessa olleita ryhmiä, jotka monista erisistä vastustivat patriarkan ja tsaa-

rin uudistuspolitiikkaa. Jälkimmäinen on nykyisen tutkimuksen valtavirran käsitys. Neuvostoajan toisintajattelun esittely on syvempää.

On aina vaikeaa kirjoittaa yleisestystä laajoista kokonaisuuksista. Ensinnäkin tuskin kukaan hallitsee yhtä perusteellisesti kaikkia aikakausia. Bremerin kohdalla näyttää ilmeiseltä, että hän tuntee hyvin uudemmaa historiaa, mutta nojaa vanhemman historian osalta vahvasti vakiintuneisiin auktoriteetteihin.

Toiseksi kirjoittajan on ratkaistava tekstissään yleistämisen taso ja valittava, mistä puhuu ja mistä vaikeenee. Valinnan vaikeus korostuu laajoja teemoja ja pitkiä aikakausia käsittelevissä teoksissa. Tehtyjä valintoja olisi ehkä voinut perustella lyhyesti.

Jokainen teos, ei vain tämä, olisi lisäksi hyvä kirjoittaa niin, että se auttaa lukijaa ymmärtämään asiakokonaisuuden – tässä siis kirkollisen historian – muutosprosesseja ja näiden syitä. Vaikka Bremeriä voi kritisoida siitä, että hän on valinnut esitelmänsä teemat konservatiivisesti eli kirkon, ei niinkään nykyisen tutkimuksen tai maallikkojen intressien näkökulmasta, hänen ratkaisunsa edellä mainittuihin kirjoittajan ongelmiin ovat toimivia. Vaikka teos on populaari, se antaa ajattelemista myös ortodoksisuuteen Venäjällä syvemmin perehtyneelle. Nyky-Venäjältä kiinnostuneelle teoksen anti tosin jää vähäiseksi.

TEUVO LAITILA, DOS.

JUHA SEPPO

**Martti Simojoki I:
Kirkonmies ja muuttuva
maailma. Helsinki: WSOY
2013. 623 s.**

JUHA SEPPO

**Martti Simojoki II:
Arkkipiispan aika. Helsinki:
WSOY 2015. 721 s.**

Kaksiosainen tutkimus Martti Simojosta on elämänekerta, jossa Juha Seppo keskittyy ehkä 1900-luvun merkittävimmän kirkonmiehen työvuosiin pappina, piispana ja arkkipiispana. Teokset muodostavat kokonaisuuden, jota luonnehtii tekstin perusteellisuus ja kirjoittajan vilpittön innostus aiheeseensa. Nämä tekijät selittänevät myös kirjojen pakisuuden: teoksissa on yhteensä lähes 1100 tekstisivua, mikä on tekijälleen kunnioitettava saavutus. Lukijalle se voi muodostua haasteeksi.

Kirjoittaja linjaa johdannossa, että tutkimus keskittyy uskonnolliseen henkilöön, jonka toimintaa tulee tarkastella hänen uskonnollisesta taustastaan ja vaikuttimistaan käsin. Vaikka kirjoittajan näkökulma on historiallinen, myös Simojoen teologiset painotukset, opilliset korostukset ja ajattelun suunnat avautuvat lukijalle. Referaatit ja analyysit Simojoen puheista ja teksteistä ovat vakuuttavia. Juha Sepon ansioksi on luettava myös se, että hän korjaa ja täydentää aiempaa Simojosta tehtyä tutkimusta. Lukijan kannattaa silmäillä myös loppuviitteet, joissa kirjoittaja käy paikoitellen terävää keskustelua aiempien tutkijoiden kanssa. Teoksen toisessa osassa kirjoittaja on perustellusti päätenyt erilaiseen esittämistapaan kuin ensimmäisessä osassa. Simojoen toimintaa arkkipiispana tarkastellaan siinä teemat- tistemmin.

Simojoen ammatinvalinta on pitkälle kodin perintöä. Teossarjan ensimmäisessä osassa Simojoen isä, Kuopion tuomiorovasti Joosep-

pi Simelius nousee keskeiseksi auktoriteetiksi Martti-pojan elämässä ja samalla viitoittajaksi papin ammattiin. Lapsuuden ja nuoruuden kasvuympäristöstä kumpuaa myös pietistissävytteinen herännäisyys, joka luonnehtii Simojoen hengellisyyttä, teologiaa, pappeutta ja piispuutta koko hänen elämänsä ajan. Vuosien myötä Simojoen näkemykset avartuivat ja hän etsiytyi myös muulla tavalla ajattelevien ja uskoviensa seuraan. Käännös avarampaan suuntaan tapahtui sotavuosina, jolloin hän toimi sotilaspapin tehtävissä ja alkoi muiden asevelipappien kanssa etsiä kirkolle uutta suuntaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Kulttuurikristillisyyttä hän ei kuitenkaan tuntenut missään vaiheessa omakseen. Pietistihenkinen puritaani nosti hänessä päättään, etenkin kun puheeksi tuli sukupuolimoraali, tanssit tai alkoholi. Henkilökohtainen Kristus-usko ja luterilainen vanhurskauttamisoppi näyttäytyvät tämän tutkimuksen valossa perustana, johon Simojoen usko ja teologia kiinnittyivät yhä nopeammin muuttuvan maailman keskellä.

Vaikka Simojoki oli myös vahva teologi ja tohtoriksi väitellyt homiletiikan tutkija, hänelle ei avautunut akateemista työuraa, jonka kautta moni hänen piispakollegoistaan oli päätenyt piispan virkaan. Ennen 27 vuotta kestänyttä piispanuraansa Simojoki toimi pitkän jakson pappina Helsingin Pohjoisessa suomalaisessa seurakunnassa. Akateemisia käytännöllisen teologian assistentin vuosiakin kertyi, mutta yliopistoura oli lyhyt ja keskittyi saarnoja käsittelevän väitöskirjan kirjoittamiseen. Tutkimuksesta käy ilmi, että Simojoki ei aluksi sulkenut pois akateemista uraa, mutta teologian tutkiminen ei kuitenkaan osoittautunut hänen vahvuusalueeksi. Simojosta kirkko sai kuitenkin syvällisen, osaavan, ahkeran ja kirkkoon vahvasti sitoutuneen kirkonmiehen, joka oli myös teologina valistunut, syvälinen ja linjakas.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko oli Martti Simojoen tärkein, keskeisin ja vahvin toimintakenttä. Simojoki puhui kansankirkon puolesta ja pyrki toiminnallaan vahvistamaan kirkkonsa kansankirkollista luonnetta. Simojoki oli kiinnostunut kirkosta myös sisällöllisesti. Näky kirkosta kansankirkkona etäännytti Simojokea pohjoismaisen herätyskristillisen opiskelijaliikkeen norjalaisesta johtohahmosta, professori Ole Hallesbystä ja hyvästä ystävästä, Helsingin yliopiston dogmatikan professori Osmo Tiililästä, jotka kumpikin olivat olleet nuoren Simojoen merkittäviä hengellisiä ja teologisia auktoriteetteja. Sekä Hallesby että Tiililä korostivat kirkkonäkemyskäsään uskovien seurakunnan erityisyyttä, kun taas Simojoki alkoi yhä voimakkaammin painottaa jokaisen kirkon jäsenen kohtaamisen ja kuuntelemisen tärkeyttä. Simojoen kirkossa näkyvä ja näkymätön olivat kiinteässä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Juha Seppo avaa Simojoen kansankirkkoideologiaa monesta eri näkökulmasta. Pappisvaltaisesta kirkosta piti päästä irti, sillä kaikki kristityt kuuluvat hengelliseen papistoon. Kansankirkon tuli pitää esillä Kristusta ja ihmisten pelastumisen asiaa, mistä myös oli johdettavissa kirkon sosiaaleittinen vastuu. Vuosien saatossa Simojoki alkoi yhä voimakkaammin puhua ja toimia kirkon yhteiskunnallisen vastuun puolesta. ”Kirkko on koko kansaa varten” toistuu hänen piispuusajan puheissaan ja teksteissään. Simojoen kansankirkkoideologian yksi juonne oli hänen matalakirkollinen virkakäsityksensä. Hän karsasti korkeakirkollisuutta. Oikea järjestys oli hänen mukaansa ”Kristus, evankeliumi ja virka”, eikä virka tullut ennen evankeliumia.

Mikkelin piispana Martti Simojoki sisällytti piispanarkastuskäynteihin vierailuja työväentaloille. Hän haki aktiivisesti yhteyttä heihin, joiden maailmankatsomuksessa työväenaatteella tai sosialismilla oli

vankka asema. Tutkimus valottaa laajasti, kuinka Simojoki näki tärkeänä yhteydenpidon poliittisen kentän vasempaan laitaan. Häntä pidettiin omana aikanaan kirkon ja työväenliikkeen yhteisen sävelen etsijänä. Simojoen motiivina oli kansankirkkoperiaatteen lisäksi myös huoli kirkosta eroamisista ja vasemmistolaisen kansaosan etäännyttämisestä kirkon vaikutuspiiristä ja kristillisestä uskosta. Tässä ympäröivän yhteiskunnan tuntemus oli Simojoen mielestä a ja o. Etenkin Helsingin piispana hän kehotti seurakuntia ottamaan selville, millaista väestöä seurakunnan alueella asuu ja millaista heidän elämänsä on. Tässä näky myös homiletiikan asiantuntijan ääni: saarnaajan tulee olla perillä ympäristöstään. Hänen pitää saarnata siten, että myös kuulijan elämäntilanne otetaan huomioon.

Simojokea arvostettiin myös Suomen rajojen ulkopuolella. Kansainvälisille ja ekumeenisille areenoille hän päätyi etenkin piispan virkaa hoitaessaan. Hän osallistui säännöllisesti pohjoismaisiin piispojen tapaamisiin. Hänellä oli tiiviitä yhteyksiä Saksan maaperälle jo 1940-luvulta lähtien. Nuoruusvuosien innokas heimokansaharrastus jatkui myös piispuusvuosina yhteydenpitona etenkin Unkarin ja Neuvosto-Viron luterilaisiin. Teoksissa on monia valaisevia esimerkkejä siitä, miten Simojoki sukkeloi taitavasti kansainvälisissä yhteyksissä, mikä ei ollut tuolloin itsestään selvää kirkollisille johtomiehillekään. Kirjoittaja päättelee perustellusti, että Simojoen kansainväliset yhteydet arkkipiispan virassa olivat hänen edeltäjiään laajemmat ja tiiviimmät. Tähän vaikutti epäilemättä myös se, että Suomi hamusi näkyvämpää roolia kansainvälisenä toimijana, mikä puolestaan vaikutti myös kirkon toiminnan kansainvälistymiseen.

Simojoen taidot huomattiin varsinkin Luterilaisen maailmanliiton (LML) piirissä. Hänelle kaavailtiin jopa liiton presidentin tehtävää Helsingissä pidetyn vuoden 1963 yleis-

kokouksen jälkeen. Tästä hän kiel-
täytyi, mutta suostui kuitenkin ky-
seisen kirkkoliiton ensimmäiseksi
varapresidentiksi. LML:n kautta hän-
nelle avautui lukuisia uusia kontak-
teja ja yhteyksiä eri puolille Luteri-
laista maailmaa. Tätä kautta Simo-
joki tutustui myös kolmannen maa-
ilman kansojen ja kirkkojen tilan-
teeseen, mikä puolestaan motivoi
häntä puhumaan aiempaa enem-
män rauhan ja oikeudenmukaisuus-
den kysymyksistä. Tutkimuksen va-
lossa näyttää hyvin ilmeiseltä, että
Simojoen toiminnan ansiosta Pörto
Alegreen suunniteltu LML:n yleis-
kokous siirrettiin hyvin lyhyellä va-
roitusajalla Ranskan Evianiin vuo-
na 1970. Hänen mielestään sotilai-
den hallitsemassa Brasiliassa ei ollut
takuita sille, että kristillistä sanomaa
voitaisiin julistaa luotettavasti.

Kulttuuripiireissä Simojoki muis-
tetaan niin sanotusta Salama-so-
dasta, joka sijoittuu hänen arkkipiis-
panvuosiensa alkuun. Jupakkaa se-
lostetaan teoksessa perusteellises-
ti. Tapahtumat alkoivat vyöryä, kun
Simojoki paheksui julkisesti yksittäi-
siä Hannu Salaman *Juhannustans-
sit*-romaanin tekstikohtia. Kulttuuri-
väen silmissä arkkipiispa leimautui
vanhoilliseksi kirkonmieheksi, eten-
kin kun selvisi, että kustantaja sen-
suroi Salaman tekstiä Simojoen yh-
teydenoton jälkeen. Jälkeenpäin Si-
mojoki kuitenkin pahoitteli sitä, et-
tä asia kääntyi ja laajeni oikeuspro-
sessiksi, jossa väiteltiin siitä, pitääkö
Suomen laissa puhua jumalanpil-
kasta vai eikö. Simojoen mukaan Ju-
malaa ei tarvitse puolustaa lain voi-
min, vaikka ihmisten uskonnollista
vakaumusta ei tulisikaan pilkata. Tä-
mä episodi oli kiinnostava, sillä Si-
mojoki näyttäytyi siinä kirkonjohta-
jana, joka joutui lopulta kahden tu-
len väliin ja hävisi sodan. Yhtäältä
hänen kritiikkinsä loukkasi kulttuu-
riväkeä, samalla omien taholta oli-
si toivottu hänen olleen kriittisempi.
Nykyään tällainen ristitulella luoi-
minen on piispan työssä arkipäi-
vää etenkin seksuaalietiikan kysy-
mysissä.

Simojokea on kiittäminen myös
siitä, että Neuvostoliitossa eläneet
inkerinsuomalaiset pääsivät yhtey-
teen Suomen Luterilaisten kanssa
1970-luvulta lähtien. Kirjoittaja ku-
vaa vaihe vaiheelta, miten Simojoki
hyödynsi ekumeenisia kontakte-
jaan Venäjän ortodoksisen kirkon
edustajiin etenkin inkerinsuoma-
laisten hyväksi. Muutoinkin teossar-
jan toinen osa sisältää huolellisesti
kirjattua ja asiantuntevasti eriteltyä
tutkimusta Suomen evankelis-lu-
terilaisen kirkon kansainvälisistä ja
ekumeenisista suhteista Simojoen
arkkipiispaudella. Tästä on merk-
ittävä apu tuleville tutkijoille, jot-
ka selvittävät, miten kirkko piti yl-
lä yhteyksiä uskonveljiin ja -sisariin
rautaesiripun takana YYA-Suomes-
ta käsin.

Aikamme lukijaa kiinnostaa tut-
kittavan henkilön työn lisäksi myös
persoonallisuus ja yksityinen Simo-
joki. Tätä puolta kirjoittaja valottaa
etenkin suorilla lainauksilla Simojoen
päiväkirjamerkinnöistä. Muodos-
tuu kuva henkilöstä, joka oli kriitti-
nen, jopa ankara itseään kohtaan.
Lainauksista voi päätellä, että tämä
johtui Simojoen henkisestä perin-
nöstä, jossa kristillinen kilvoittelu ja
oman tilan tarkkailu kuuluivat kiin-
teästi hengellisyyteen ja uskonelä-
mään. Simojosta paljastuu myös
terävä ihmistuntija. Päiväkirjamer-
kinnössään hän tyypittelee ja ana-
lysoi tapaamiaan ihmisiä hauska-
sti, jopa ironisesti.

Juha Seppo selvittää ihailtavan
perusteellisesti, mitä Simojoki teki,
mitä hän ajatteli ja miten hän ase-
moi itsensä kirkossa ja yhteiskun-
nassa. Teokset ovat kuitenkin haas-
teellista luettavaa etenkin tekstin
pituuden vuoksi. Tekstiä olisi voinut
tiivistää. Kirjoittajan tavoitteena oli
ilmeisesti alun perin julkaista yksi-
osainen tutkimus, joka matkan var-
rella kuitenkin piteni kaksiosaiseksi.
Tekstiä olisi jämäköittänyt, jos Simo-
jokea olisi analysoitu enemmän tie-
tyistä näkökulmista. Mitkä olivat hä-
nen toimintansa vaikuttimia ja mo-
tiiveja? Lukijana olisi kaivannut py-

sähtymistä tapahtumiin, joista tuli
Simojoen elämän avainkokemuksia
ja jotka vaikuttivat siihen, miksi hän
ajatteli tai toimi niin kuin toimi. Pai-
koitellen kirjoittaja on innostunut
niin, että itse tutkimuskohde jää si-
vurooliin. Yksi tällainen esimerkki
on ensimmäisessä osassa, jossa kir-
joittaja kuljettaa Mikkelin piispaa
1950-luvulla järjestetyissä pohjois-
maisissa piispainkokouksissa yli 25
sivun verran. Simojoen kollegojen
esitykset ja puheet nousevat pääasi-
aksi, mutta Simojoki tarkkailee niitä
joistain etäältä.

Kriittiset huomiot tekstin pituu-
desta eivät kuitenkaan vähennä Ju-
ha Sepon suurtyön arvoa. Se on erit-
täin ansiokas. Tutkimus on myös tar-
peellinen, sillä kirjoittaja pääsee kor-
jaamaan ja täsmentämään aiempaa
Simojosta tehtyä tutkimusta ja elä-
mäkertäkirjallisuutta, etenkin Pekka
Niirasen tutkimuksia. Teosten luke-
minen täydentää merkittävästi ku-
vaa Suomen evankelis-luterilaisesta
kirkosta, sen profiilista ja yhteis-
kunnallisesta vaikutuksesta etenkin
1950–1970-luvuilla.

MATTI PEIPONEN, TEOL. TRI

GUSTAV BJÖRKSTRAND
Elämä on joukkuepeliä:
John Vikström kirkollisena
ja yhteiskunnallisena
toimijana. Suom. Sirpa
Hietanen. Helsinki:
Kirjapaja. 502 s.

Professori (emeritus) Gustav Björk-
strand (Porvoon hiippakunnan
piispa 2006–2009), on laatinut laa-
jan kokonaiskuvauksen arkkipiis-
pa (emeritus) John Vikströmin elä-
mästä ja toiminnasta vuoteen 1998.
Alun perin ruotsinkielisen teoksen
on suomentanut Sirpa Hietanen.
Työ perustuu poikkeuksellisen laa-
jaan lähdepohjaan. Tekijä on muun